

«Күөрэгэйдээх Күөрдэмнэр» литературнай түмсүү

*Дьокуускай * 2023*

УДК 821.512.157-1-822
ББК 84(2=634.1)6-5я43
К 99

К 99 Күөрэгэйдээх Күөрдэммэр - Жаворонковая трель;

“Күөрэгэйдээх Күөрдэмнэр” Ханалас улуунун 2 Дьөппөн нэһилиэгин хоһоонньуттарын түмсүүтэ. Салайааччы Федорова Саргылана Семеновна.

Хомуйан онордулар С.С. Федорова - Саргылана Сайын, Г.И. Иванова- Айтыына Уран, Дьокуускай: Офсет, 2023 с- 64

Хомуурунньукка Ханалас улуунун 2 Дьөппөн нэһилиэгин хоһоонньуттарын айымньылара киирдилэр. Кинигэ Саха сиригэр Үлэ, Ханалас улуунугар Тыа хаһаайыстыбатын сылларыгар ананна. Айымньылар төрөөбүт дойду, тыа сиригэр үтүө үлэһит дьонун, үүнэр- сайдар ыччатын туһунан ис хоһоонноохтор. Кинигэ ааҕааччы киэн арангатыгар ананар.

УДК 821.512.157-1-822
ББК 84(2=634.1)6-5я43

Федорова С.С., Иванова Г.И. составление,
2023 г.

Кириин тыл

*Сахалыы сангарар буоламмын,
Санаабын мин сайа этэбин,
Сахалыы мин иэйэр буоламмын,
Сааһылаан хохуйан эрэбин ...*

Көбөрөн көстөр халлааннаах, күөхтүүр ньяассын көбүүр оттордоох, күөрэгэйдиир чыычаахтаах Күөрдэммит көнө хонуутугар таралыйа таалалаан, иирэ талах энэрдээх, кырылыыр көмүс кумах кытыылаах, үрүлүйэр сылаас уулаах үрэбэр чомполоно сөтүөлээн, дыкти кэрэ айылбатын ыраас салгынынан түөһү толору дуохуйа тыынан, дьохун-үлэһит дьоннорунан киэн тутта улаппыт дьон-биһиги буолабыт. Уолан сүрэх тапталыттан уулла умайбыт килбик кийиит кыргыттар, кыыс оҕо барахсан кэрэтигэр абылатан кэлбит күндү күтүөт уолаттар Күөрдэми сөбүлээн иккис дойду онгостон быр-бааччы олорор ыал үгүс.

Дьэ уонна хайаан кииммит түһэн төлкөлөммүт, олох-уруу тэринэн сөбүлээн олохсуйбут түөлбэбитин таптаан, хайҕаан хоһооммутугар хохуйбат, ырыабытыгар ыллаабат буолуохпутуй. Күөрдэмнэ айар куттаах дьон элбэх.

Күндү ааҕааччы, бу илиигэр тутан олорор кинигэн Күөрдэм хоһоонньуттарын иккис хомуурунньуга буолар. 2003 сыллаахха «Үөскээбит кырыстан силис тардан» диэн ааттаан СӨ култууратын туйгуна Лидия Яковлевна Гермогенова хомуйан, олохтоох дьаһалта үбүлээн бастакы хомуурунньук тахсыбыт. Бу хомуурунньук кириин тылыгар СӨ үөрэҕириитин туйгуна, саха тылын учуутала Антонина Семеновна Адамова Аҕа дойду сэриитин кэмнэриттэн ыла Күөрдэмтэн силистээх айар куттаах дьону, кинилэр айымньыларын олус үчүгэйдик ахтан-санаан суруйбут.

Россияҕа учуутал уонна наставник сылыгар ситимнээн, убаастыыр учууталым, эдьийим Антонина Семеновна Адамова туһунан аҕыйах үтүө тылынан сырдаттым. Мин саха тылын уроугар кыра кылаастан сөбүлээн үөрэнэrim, учууталбыт оҕону тардар кэпсээнигэр ордук

Күөрэгэйдээх Күөрдэмнэр

умсугуйарым. Оскуолаҕа үлэлиир сылларыгар Антонина Семеновна оҕолорго хомус куруһуогун тэрийэн, ис сүрэхиттэн санаатын ууран, саха төрүт дорҕоонугар, инструменна үгүс оҕону дьарыктаабыта, уһуйбута. Кинилэр улууска, өрөспүүбүлүкэҕэ, Аан дойдуга ытыллыбыт варган бэстибээллэригэр үрдүк ситиһиилээхтик кыттан дойдуларын аатын ааттаппытара. Кэлин даҕаны бу такайбыт оҕолоро ылбыт сатабылбытын ыһыктан көрбөккө, тимир тыллаах, дьүрүскэн тыастаах сахабыт хомуһун үөрэр-хомойор күннэрбитигэр дьоһун доҕор онгостобут. Антонина Семеновна айылжаттан дьоҕурдаах, ураты куоластаах ырыаһыт, уран тыллаах хоһоонһут этэ. Тылы-өһү дьүөрэлээн, сааһылаан саңарара ылбаҕайа, уруулары, малааһыннары араас дьоро киэһэлэри истин-иһирэх тылларынан ытара. Оттон бу «Күөрэгэйдээх Күөрдэмнэр» хомуурунньукка кирибит хоһоонһуттар үгүстэрэ Антонина Семеновна үөрөппит оҕолоро буолабыт. Төрөөбүт сахабыт тылыгар тапталы, хас биирдии тылга чөмчүүк таас кэриэтэ харыстабыллаах сыһыаны кини инэрбитэ диэтэхпинэ сыыспатым буолуо. Астына, дуоһуйа сахабыт тылынан кизн тутта, хомоҕой хоһоон хонуутугар көнүлбүтүнэн көччүйэ, айа-тута сылдьарбытыгар тапталаах учууталбытыгар махталбыт мунгура суох.

Киһиэхэ таптал диэн уонна үрдүкү таптал (тулалыыр эйгэбин таптааһын) диэн баар. Иэйии тапталтан, үөрүүттэн эбэтэр санаа тууйулууттан үөскүүр. Мин санаабар, киһи үксэ ис дууһатынан хоһоонһут, ол эрэн таска таһаарааччы- мантан сороҕо. Ким эрэ айылҕа маанылаабыт дьоҕурунан, дьэрэкээн тылынан тупсаран, кизргэтэн, тумалаан, сааһылаан-сааһылаан хомоҕой хоһооно хотоҕостуу субуллар.

«Күөрэгэйдээх Күөрдэмнэр» литературнай түмсүү 2015 сыллаахтан тэриллэн нэһилиэк айар дьоҕурдаах дьонун түмпүтэ. Түмсүүнү билигин Саргылана Федорова, «Ситим» КК дириэктэрэ салайар. Саха АССР тэриллибитэ 100 сылыгар анаан дойдубут туһунан хоһооннору түмэн, кинигэ онорон таһаарыахха диэн санааттан хоһооннор хомуллан барбытара. Түмсүүбүт да кэнээн, ыттар тэрээһиннэрбит сыл аайы эбиллэн иһэллэр. Билигин түмсүү халбаңнаабат 8 киһилээх. Олортон үс хоһоонһут хомуурунньук

кинигэлээхтэр. Салгыг түмсүүбүт чилиэттэрэ айымньыларын бэчээттэтэн таһааралларыгар үлэлэхэбит. Төрөөбүт тылбыт сайдарыгар, норуот тыына буолан өрө тутууларыгар баҕарабыт.

Хомуурунньукка киирбит дьоммутун сырдатан, айымньыларын сэгэтэн ылар буоллахха- үгүс хоһоонньут оҕо, эдэр саастарыттан хоһоонго холонолор эбит. Анастасия Лебедева, Варвара Павлова, Вероника Решетникова (Михайлова) айымньылар бастакы кинигэбэ бэчээттэммиттэр. Бу иккис кинигэбэ ааптардар сана көрүүлэрэ уонна поэзия кэрэ абыланын араас өттүттэн ылыныылара киирдэ. Үксүбүт хоһоонньут быһыытынан, ситэн – хотон эрэр бэйиэт да быһыытынан, бу кинигэбэ сана көрүстүбүт. Холонуулар үгүстэр, сана ааттар да бааллар. Бастакы бөрүөлэрин суоллаах-истээх бичигин түһэрэр кэрэбэ тардыһар дьон хангаан иһэллэрэ киһини үөрдэр.

Станислав Артемьев- дьонго- сэргэбэ биллэр, биһирэнэр ырыалардаах, биир дойдулаахтара киэн туттар талааннаах уолбут буолар. Станислав Михайлович олох эрдэттэн хоһоон-ырыа эйгэтигэр үктэммит. Кини ырыа буолбут хоһооноро – тыла-өһө дьонго ордук өйдөнүмтүө, сырдык, сылаас сыдыайдаах хартыыналар. «Ойор күннээх дьоллоох оҕо сааһа» киһини эрэ субу «тулуктаннара сүүрдүөх-көтүтүөх» курдук олус чэпчэки тыыннаах. Хангалаһынан, Сахатын сиринэн киэн тутта туойар, төрөөбүт дойдутугар тапталын, ылбаҕай ырыатыгар ырылыта ыллыыр. Станислав билигин анал байыаннай операцияҕа сылдьар. Элбэх оҕолоох ыал ыал аҕата, дурдата- хаххата.

*«Вот девочка лет семи-восьми,
Серьезное лицо прилежной ученицы,
Первоклассницы и отличницы учебы
В белом фартуке с октябрятским значком*

И косичкой с огромным бантом...» бу хоһоон тылларын аахпыһар, эдьийим Антонина Павловна үөрэппит оҕолорун хаартыскаларын альбомугар көрбүт, олус боччумнаах, ис киирбэх көрүннээх, түөһүгэр улуу эһэбит Элиэнньин мэтириэттээх сулуустаах, тупсаҕай таһаастаах- саптаах кырачаан үөрэнээччи кыыс оҕо Оля Маркова мөссүөнэ көстөн кэллэ. **Ольга Алексеевна Бодрова** хоһоону

Күөргэйгээх Күөргөммэр

оскуола эрдэхтэн суруйарга холоноор эбит. Бу хомуурунньукка олус истин ис хоһоонноох нууччалыы, сахалыы тылынан ааспыты ахтыы, дьүөгэлэригэр анабыл хоһоонноро киирдилэр.

«...Күөрдэмин ойуутун оһуордаан

Кэнэбэс ыччакка тиэрдэбин». *Лариса Далбараева - Далбар-* Күөрдэм биир тарбахха баттанар бары өттүнэн талааннаах киһитэ буолар. Кини эмиэ оскуола сааһыттан суруйбут хоһооннорун түбэхэн аахпытым. Лариса Ивановна хоһоонноро ис киирбэхтэр, төрөөбүт дойдутун кэрэ айылбатын араас сырдык өгнөөх кырааскаларынан хоһуйан ойуулуур, оҕолоругар, доҕотторугар анаан айбыт хоһоонноро иэһиилээхтэр.

«...Кустугун эриэккэс өнүттэн

Өрөбүн көбүөрү сиэннэрдиин.

Дьүөгэлээх буолангың үөрэбин

Күн сириң кэрэтин көрсөртөн,

Дьөппөнүң дьэрэкээн сиригэр

Алтыһан биир сиргэ түмсэртэн».

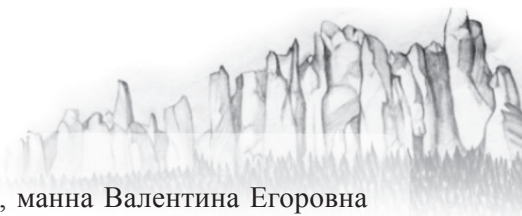
Саргылана Захарова - Саха Саргыта суруйбут хоһооннорун бу кэлин сылларга куйаар ситимигэр дьон-сэргэ биһири да, сэргии да ааҕарын бэлиэтибин, үөрэ саныбын. Саргылана Васильевна тыла-өһө баай. Саха поэзиятыгар айылҕаны тыыннаабымсытыы биллэн турар, тулалыыр эйгэни ураты уйаҕастык ылыныы, бу ааҕааччыны ордук сэргэхситэр:

«Оһуохай тойуктаах бэс ыйа

Омуннаах соһустук аастаҕа...»

Маны таһынан хоһоонньут прозаҕа эмиэ холоноор биһирэбиллээх. Кини айымньыларыгар үксүн араас түбүктээх, ол эрэн сылаас ахтылҕанынан илгийэр тыа дьонун дьоһун олоһун- дьаһаҕын хоһуйар, суруйар.

Валентина Карамзина идэтинэн иитээччи. Кырачааннары кытта үлэбэ айар дьөбүр ирдэнэрэ саарбаҕа суох. Дьарыктарга, аралдьыйыларга, ытыллар тэрээһиннэргэ хайаан да оҕолорго аналлаах өйдөнүмтүө, судургу тыллаах- өстөөх тэттик хоһоон,

остуоруйа олус наада буолааччы. Дьэ, манна Валентина Егоровна иннэн-толлон турбакка, кырачааннарга аналлаах бэйэтин хоһооннорун холбукатыттан хостоон бастын көмө оностор. Кини уһуйаан үлэһиттэригэр ытыллыбыт өрөспүүбүлүкэтээби хоһоон айыытын күрэбин кыттыылааба. Кырачааннарга аналлаах хоһоонноро «Күннүүн күлэ оонньуубун» диэн хомуурунньукка бэчээттэммитэрэ.

«...Хараҥарыан иннинэ
Саһарҕатын ыытта,
“Сарсын эмиэ кэлиэм” диэн

Оҕолорго имнэннэ»- диэн, оҕо эрэ итэҕэйиэх, күннүүн илэ көрсөн кэпсэппит кэриэтэ сананан үөрүөх-көтүөх, көтөбүллүөх курдук ааптар хоһоонун түмүктүүр.

«...Бу манна Бүүтэнэ үрэбэр
Тимир таас уһааран олоортор,
Тимир уус, аҕа уус дьонноро

Болоту баһылыгы туппуттар...» диэн этэр **Лариса Константинова** – **Кырсаана**. Кини төрөөбүт түөлбөбит уруккутун диринник хорутан үөрэтэр, интэриэстээх киһибит буолар. Кэнчээри ыччакка ону тиэрдэр ис хоһоонноох үгүс айымньылаах. Сорох хоһоонноро олобу анаарыы, алгыс кэриэтэ этиллэр тутуллаахтар. Лариса Давыдовна эмиэ оскуолаба үөрэнэр сааһыттан хоһоону суруйар.

Валерий Кузьмин бэйэтэ ыллыыр, ырыа айар дьөбүрдээх буолан, хоһоонноро ырыа киэптээхтэр. Хоһоонго матыып айыллан ырыа буоллабына, хоһоон иккис тыынналар дии саныбын. Ол курдук Валерий Семенович ырыаларын эдэр ыччат олус таптаан истэрэ, ыллыыра, ону сэргэ субуота ахсын биир да үнкүү киэһэтэ, ол саҕана, бу ырыалара суох ааспаттара.

«Аһаллар сыллар – хонуктар,
Аһаллар сыыдамнык сүүрэн.
Арай, эн, оҕо саас,
Санаабар бу бааргын,

Кыһалҕата суох сылдыар кэмнэрбит...». Үнкүүлүү- үнкүүлүү бука бары тэбис-тэннэ ыллаһан да биэрэрбит. Ол аата дьон ылынар

Күерэгэйгээх Күердэммэр

тыллаах-өстөөх, угуйар тыыннаах айымны диедэхиинэ сыыспатым буолуо дии саныбын.

Хоһоонһут Анастасия Лебедева этэринэн: «Сып- сырдык, чэпчэки хоһооннор ааҕарга олус үчүгэйдэр эрэри, эмиэ даҕаны наар бииртэн киһиэхэ салгымтыа буолар. Ол иһин олоххо көстөр араас ыарахан да, таайыллыбат турук да туһунан суруйдаахха ааҕааччы интэриэһин эмиэ тардыа дии саныбын»- диир. «Мин, суруйар киһи хайа баҕарар уобараска кириэхпин сөп уонна бу туругу ааҕааччыбар тиэрдиехпин сөп»- диэн хоһоон тула кэпсэтибитин Анастасия Иннокентьевна ситэрэр. Кини оҕо эрдэбиттэн хоһоон суруйарга холонор эбит. Олус кичэллээхтик тэтэрээккэ хоһооннорун тигэн, бүччүм уура сылдыар.

Оскуолаҕа үөрэнэр сылларбытыгар араас бэстибээллэр, кэнсиэртэр, ааҕылар ытыллаллара. Онно мин өйдүүрбунэн, **Михайлова Мария (Филиппова)** хоһоону олус боччумуран, дорҕооннохтук, чобуотук ааҕар буолара. Ол эрэри бүгүн мин кини ураты дьобурун билэн соһуйдум даҕаны, хоһооноро хомоҕойуттан үөрдүм даҕаны.

«...Бу күн тугу аҕалыай

Эдэр эмнйик киһиэхэ...

Инникигэ эрэли,

Күүстээх-уохтаах санааны?». Бу хоһоон суруллубут тутула уратытын мин ордук сөбүлээтим. Ангардас «Бу күн тугу аҕалыай» диэн этии киһини өссө толкуйдатар, сана үүммүт күннэ сагалалы саҕахтары саҕар кыахха сирдиир.

«...Сыраҕын-сылбаҕын сыымайдаан,

Сөбүн көрөн сөпсөһөн,

Сөбүгэр чиэстээн-айхаллаан,

Сүдү бэйэн иннигэр

Сөһүргэстээн турабыт...»- сүдү киһибитигэр Өксөкүлээххэ анаабыт хоһооно- бүтүн сахабыт дьонун аатыттан этиллибит тыллар.

Уус оҕото -уус буолар диэн өбүгэ мындыр этиитэ баар. Ол аата дьобур, талаан кэлэр көлүөнэлэргэ бэриллэн иһэр. **Вероника Михайлова** эһэтин, Решетников Иван Петровиһы хоһоонһут быһыытынан эмиэ ураты талааннаах киһи этэ диэн истэбит.

Онон хоһоонньут ыччата эмиэ оҕо эрдэбиттэн хоһоон хонуутугар үктэммитэ. Кини анардас хоһоон айарынан эрэ мунурдаммакка, нуучча улуу бэйиэттэрин хоһооннорун сахалыы тылбаастыырга холоноҕор.

«...Иһиллэр туох эрэ күндү,
Дьяамсык ыллыыр ырыатыгар,
Биитэр уһун дьяарбайыы,

Биитэр сүрэх санныыара...» Бу тылбаас ис хоһооно да, сүрүн туруга да бэрт судургу тылларынан да буоллар, ааҕааччыны тардар, өйдөнүмтүө гына ойууланан суруллубут. Кэскиллээх хоһоонньуттан, тылбаасчыттан, Вероника Ильиничнагтан өссө да дьобура сайдан, кэнээн үгүс үтүө айымньылар утум-ситим кэккэлэһэн иһиэхтэрэ диэн эрэлбит улахан.

«...Эн эрэ миэхэ бааргын
Эдэр саас эрчимэ,
Эйиэхэ эрэ барыта-

Эгэлгэ кэрэтэ, үтүөтэ...»- диэн нарын, талба тыллардаах хоһоону мин **Петр Никифоров** дьибэ кэргэнин, аймахтарын, чугас доҕотторун ааҕыыларыгар анаан аан магнай бэчээттэнэн тахсыбыт тус бэйэтин хоһооннорун хомуурунньугар түбэһэн, бэркэ сэнгээрэн аахпытым. Бу хомуурунньугар Петр Михайлович оҕолорун кырачаан кэмнэрин, мип-минньигэс сиэнчээннэрин ылбаҕай хоһоонугар хоһуйан суруйар. Кинилэргэ анаан кыыллар, көтөрдөр тустарынан элбэх тэттик хоһооннордooх. Хоһооннорунан ааптар ааҕааччыны кытта бэйэтин ийиитин үллэстэр уонна тулалыыр эйгэни, онно буолар уларыыылары, айылҕа эгэлгэ көстүүтүн ылынарга, төрөөбүт дойдуну таптыырга тардар. Хоһоонноҕо намыннар, биир тэнник ааҕыллаллар.

Варвара Павлова айар талаана кини хоһооннорунан эрэ мунурдаммакка, оһуокай тылын тутта хоһуйан этэр, тылга-өскө ураты дьобурдаах киһинэн ааҕабын. Кини «Оҕом уруһуйа» диэн хоһоонун матыыптаан, ырыа гынан толорорун киһи эрэ долгуйа, дуоһуйа истэр:

Күерэгэйгээх Күердэммэр

«...Мин оџом ырата-
Ырааһын эриэккэс,
Уруһуйтан көрөммүн
Сүрэџим долгуйда...»

Варвара Романовна оһуокай тылынан төрөөбүт дойдуга тапталы, айылџа маанытын туойарга, өбүгэбит үтүө үгэһигэр, төрүт омукпут культууратыгар оскуола оџолорун уһуйар үтүөлээх.

Үөрэ, долгуйа, харыстыы да кэскиллээх эдэр хоһоонһут Руслан Скрябин аатын сэгэтэн ааттыыбыт. Эрдэ этэн аһарбытым курдук, удьуор утума- өбүгэтин айылџатыттан, тымырыттан-сыдьааньттан устан ыччатыгар бэриллэн иһэр дьоџур. Тоџо мань санаан-ахтан эттин диэтэргит, **Руслан Скрябин** айар дьоџура эбэтиттэн Лидия Яковлевнаттан бэриллибит буолуон сөп дии саныыбын. Лидия Яковлевна Күөрдэмнэ бастакы норуот тыйаатырын тэрийбитэ. Режиссердуур кэмигэр араас тэрээһиннэр сценарийдарын бэрт тупсаџайдык, уус тылынан суруйара. Тыла-өһө баай буолан уруулары, малааһыннары ыытара. Руслан этиилэрэ далааһыннаахтар, туспа чочуллуулаахтар. Кини хоһоонноро билинни кэм ыччатыгар туһайар дирин ис хоһоонноохтор:

«...Туман былыт быыһынан барабын,
Эрэлбин сүтэрбэппин.
Ыарахаттары туораан айанныыбын,
Быстахха түспэппин...»

Үгүс хоһоонноро киэптээхтэр, тэтимнээхтэр, рифманы тутуһан суруйар, ааџарга ситимнээх.

«Омук күүһэ тылыгар,
Ураты бэйэтин санатыгар.
Сахам санатын кэрэтэ
Дууһабар сылаас бэйэтэ...»

Мин билэрбинэн, **Саргылана Федорова - Саргылана Сайын** оџо эрдэбиттэн төрүт сахабыт тылын сүөгэйигэр-сүмэтигэр ордук убанан кэлбит -кини буолар дии саныыбын. Оскуолаџа, кыра кылааска үөрэнэр сылларттан Саргылана тойук, оһуокай, хомус эйгэтигэр олус чугастык сыстан дьарыктанара. Мантан ылбыт

билиитэ, сатабыла кини сайдарыгар ордук уһаарыллыбыт укулаат, тулуктаспыт тоҕоос буолбута саарбаҕа суох.

Ийэ тылын диригник билэрин, төрөөбүт тыл сүмэтин ааптар хоһоонноругар инэрэн, сэрэнэн, харыстаан туттарын киһи эрэ сэнээрэр, биһириир.

«...Орой мэник одьунаас
Оҕус буола сырсыбат,
Оноолооххо бааралаах
Оргууй тыына хаамсыбат...»

Саргылана Сайын тулалыыр алыптаах айылҕа уобараһын уусуран тыл күүһүнэн айарга, бу нөнгүө киһи уустук уйулҕатын уонна хатыламмат иэйиитин бар дьонугар итэҕэтиилээхтик тиэрдэргэ дьулуһар. Хоһоонунан айымньы араас ньыматыгар холонор, ол кини рифманы, тэтимин, этиини оноруу араас көрүнүн туттарыттан көстөр.

«...Хобордоохпор күн курдук
Саһархайдык буһаллар,
Алгыс тылы кытары

Үөрэ-көтө астанар...» диэн бэрт сылаастык, сымнаҕастык, саһарчы буспут төп-төгүрүк алаады сыта бу баарды муннубар дыргыйан кэлиэх суруллубут тыллардаах **Раиса Черноградская** – **РаДа** хоһоонун аахпыппар эбэм барахсан үөрбүт харахтарынан көрөн турар сып- сырдык мөссүөнүн санаан-ахтан кэлиим. Хоһоонньут үксүн өбүгэттэн кэлбит үгэстэри, сахалы олоҕу-дьаһаҕы хохуйар.

Онон, сылаас илгэлээх «Күөрэгэйдээх Күөрдэммэр» диэн бэйэ-бэйэлэриттэн ураты тыыннаах, тус-туһунан уйулҕалаах айымньылар эн иннигэр аартыктара арыллар, суоллара тэлэллэр. Аах, сэргээ, биһигинниин бииргэ буолан хоһоон алыптаах дойдутугар чэччийэ күүлэйдээ!

*Галина Иванова – Айтыына Уран,
СР суруйааччыларын сойууһун чилиэнэ,
СР Үөрэҕириитин туйгуна,
2 - Дьөлпөн бочуоттаах олохтооҕо.*

Артемьев Станислав Михайлович

Обо саас

Ойор күннээх дьоллоох обо саас
Устан аастаба түргэнин,
Хахан эрэ кып-кыра уолчаан
Сүүрэн-көтөн тулуктанара.

Сибэккиттэн сибэккигэ көтө сылдыар лыабы
Тутан ылан күн диэки уунарым,
Күнү быһа сүүрэн-көтөн
Билбэккэ да мин хааларым
Күн-ойуур кэннигэр саһарын.

Күнү быһа оонньоон сылайан,
Мэниктээн аһыырбын да умнан,
Атахпын оргууй соһон
Киэхэ дьыэбэр киирэн кэлэrim.

Ханалас уолабын

Бар дьонум миигин билбэккит,
Билбэккит, мин ким буоларбын,
Хайа дойдуттан силистээхпин
Кимтэн кииннээхпин,
хантан хааннаахпын.

Хос ырыата:

*Мин Хангалас уолабын,
Мин айылҕа оботобун,
Мин дойдум Саха сирэ,
Мин тапталым сахам кыһа.*

Мин бар дьоммор бэлэбим-
Сахалыы сайаҕас ырыаларым,
Мин дойдубар тапталбын
Ырыаларбар туойабын.

Бу устар киэн улуу Эбэккэм,
Үрдүк очуос таас хайалар-
Бу барыта мин дойдум,
Мин таптыыр сирим- Хангалас.

Бодрова Ольга Алексеевна

Листая пожелтевшие страницы
Старого семейного альбома,
Вглядываясь в лица до боли знакомых,
Любимых, родных и близких людей,
Невольно задумалась о прожитой жизни,
О давних мечтах и несбывшихся грёзах.
Вот девочка лет семи-восьми,
Серьезное лицо прилежной ученицы,
Первоклассницы и отличницы учебы
В белом фартуке с октябрятским значком
И косичкой с огромным бантом,
С мечтой и желанием объять необъятное,
Узнать, изучить и достичь невозможное.
А здесь уже девушка - студентка,
Мечтающая скорее стать независимой,
Быстрее постичь азы педагогики
И стать непременно классной училкой.
А время летит безоглядно, быстротечно
И вот уже взрослая, сама уже мама,
Хозяйка большого семейства.
Теперь на нее смотрят детские глазки
С огромною верой, надеждой, любовью,
С мечтой и желанием объять необъятное,
Узнать, изучить и достичь невозможное.

20.03.23

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Как долго длилось ожидание,
Как быстротечны встречи дни...
Ну, здравствуй, Томск,
Далёкий, но незабытый
Город юности моей!

Здесь кажется знакомо все:
Тенистые аллеи с тополями,
Трамваев старых стук колес,
Дома, одетые в кружева
И улиц знакомые названия.

Нахлынули воспоминания:
Друзья, общага, суета,
Учеба, сессия, зачёты,
Зима, походы, холода,
Кино, прогулы, в общем Ок!

Как дороги мне воспоминания
О тех, кто рядом был тогда,
Как молоды мы были, как дружили,
Влюблялись, веселились, просто жили,
И было много-много СЧАСТЬЯ!

26.07.23

Сканди түмсүү кыргыттарыгар

Сарсыярдаангы саһарға
Кыһнар кыһыл суһумун,
Аламай күн сарданата
Нуолур күөһхэ кутуллан,
Дьырибинии оонньуурун
Иһирэх санаабар тиһэбин.

Сырдык, ыраас салгынна
Күлүмнэс күннүүн сырсабын,
Арылхай халлаан анныгар
Нарын кэрэ күөрэгэй
Дьырыбыныы ыллыбырын
Иһийэн туран истэбин.

Сылаас санаа аргыстанан
Кынаттана көтөбүн,
Ааспыт кэрэ кэмнэри,
Дьоллоох дьикти тугэннэри
Намыын иэйиигэ куустаран
Иһирэхтик ахтабын.

Далбараева Лариса Ивановна- Далбар

Күөрдэмим сыһылаах хонуута,
Көһүтэ көрсөбүн эн миигин,
Күөх сайын кэрэтин уунангын,
Кэрэбэ угуйар курдуккун.
Аар хатын нуобайан турабын,
Дьөппөнүм киэргэлэ буолангын,
Тулабар эргиччи үүммүккүн,
Киэркэйэн далбаатыыр курдуккун.
Ханна да тийдэрбин, бу баарды
Эйигин өрүүтүн саныабым,
Ахтыабым долгуйа куруутун
Мин дойдум симэбэ буоларгын.

Хас биирдии тахсар күн сарыалын
Көрөбүн сандаарар утабын,
Кустугун эриэккэс өнүттэн
Өрөбүн көбүөрү сиэннэрдиин.
Дьүөгэлээх буолангын үөрэбин
Күн сири кэрэтин көрсөртөн,
Дьөппөнүн дьэрэкээн сиригэр
Алтыһан биир сиргэ түмсэртэн.
Куруутун үтүнү бабаран
Алтыспыт кэмнэри ахтабын,
Күөрдэмим ойуутун оһуордаан
Кэнэбэс ыччакка тиэрдэбин.
Бу курдук эриэккэс мичээрдээх,
Кэрэбэ сырдыкка тардыһан
Олобун ыллыга куруутун
Симэннин сибэкки кэриэтэ.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Сайылыгым барахсан

Хатын түбэм сайылыгар
Оҕо сааспыт ааспыта,
Онно биһи эргиллэн
Ойуоккалыы сүүрдүбүт.

Үөрүүнэн уруйдуу тоһуйда
Хатыннаах чаранмыт барахсан,
Ааспыт кэмнэри санатан
Аартыкка нуоҕайан үүммүттэр.

Сайылык

Бүгүн эмиэ санаан ыллым
Сайылыкпар мэник сааһым,
Чыычаах көтүүтэ элэнгнээн
Оҕо саас ааспыт кэмнэрин.

Сарсыарда күн тахсыта,
Саһарҕа сьдьаайан тыгыыта,
Титиик үрдүнэн тунаарар,
Түптэ буруота унаарар.

Сибэкки быһыһынан хаамсаллар,
Саргылар, Муочалар, Маайалар,
Ыанныксыт үтүөкэн дьүөгэлэр,
Сайылык мааны кыргыттар.

Бостуук сайдыыр саната
Ыраахтан дуорайан иһиллэр,
Сарсыардаанны ыамнарыгар
Ыанныыйбыт ынахтар иһэллэр.

Сиидэс былааттаах кыргыттар
Халааттарын кэтэннэр,
Ыаҕайаларын ыланнар,
Титиик диэки тиэтэйэллэр,

Хаһааларыгар торбостор
Тологураһа сырсаллар,
Аһаарылар ыксыыллар,
Тэйиэккэлэһэн ылаллар.

Захарова Саргылана Васильевна
- Саха Саргыта

Сүпсүлгэн түбүктээх күннэрбит
Сүттүлэр, састылар былыкка,
Уу-нуурал иһийдэ олобум,
Уу-чуумпу аттыбар сатыылыы.

Ардабым тонсуйар тыаһыттан
Аргыйдык бигэнэ утуйан,
Өнүрүк Бөтүрүөп куйааһын,
Өн дылы биттэнэ кэтэһэн.

Санардыы саас эрэ курдуга,
Сир-дойду уһуктан эрэрэ,
Саналыы ньургуһун тахсара,
Сир сиигин нарыннык киэргэтэ.

Оһуохай тойуктаах бэс ыйа
Омуннаах собуустук аастаба,
Олохпут ол курдук элээрэ
Олоччу көтөр дии тэлээрэ.

Дьэргэлгэн сүүс өнүн түһэрэ
Дьэ ити санаалар киирэннэр,
Дьэргэтэ көтүтэн ыраахха
Дьэ эмиэ утутан бүтүлэр...

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Сага былааччийа

(дынг олохтон кэпсээн)

*“Кыыс кэтэхэр ыһыагы
Сага таңас таңнары”, -*

Бэртээхэй да тыллары эппит, саха биир бастын поэтессата Наталья Харлампьева. Ыһыахха тугу кэтэр туһунан санаа киирдэр эрэ, наар оҕо сааспыттан биир түгэни өйдөөн кэлэбин. Мин элбэх оҕолоох дьэиэ кэргэнгэ улааппытым. Аҕабыт үһүскэ үөрэнэр сылбар суох буолбута. Ийэм уу кырбас сэттэ оҕотун кытта тула холоруктаан хаалбыта. Саамай улахаммыт уон аҕыстаах, онтон оһоҕос түгэбинээҕи оҕо- бырааппыт, түөрт саастаах этэ. Бука, кини аҕатын өйдөөбөтө да буолуо. Чэ, бээ, ыһыах туһунан саҕалаан истим этэ дуу, онно төннүөххэ. Төрдүс кылааны бүтэрбит сайыным этэ, бадаҕа. Ыаллыы дэриэбинэттэн, Дүпсүнтэн, ийэм эдьийиэ Маайыс, миэхэ анаан бытархай дьэдьэн ойуулаах, ыһыахха кэтэр былааччийаҕа диэн күөхтүгү өгнөөх танас ыһыттым. Сага былааччийаланарбын олох харахпар ойуулаан, ыраланан көрөбүн. Ол эрээри, ийэбиттэн куттанан ыйыппаппын, кимиэхэ тиктэрэбин энгин диэн. Мин көрдөхпүнэ, кини куруук солото суох курдук. Онтон ыһыахха сага былааччийа кэтиэхпин наһаа баҕарабын. Дьэ, ол иһин, ыган-ыган, хас да хонугу быһа мэскэйдэнэн, ийэбиттэн ыйыттым: “Ити таһаһынан былааччийа тиктэрэбит дуо?”- диэн. Ийэм хата кыһыһырата, таах: “Ээ, кырдык ыһыах чугаһаата ээ”- диэтэ. “Балбаара сололооҕо дуу?”- диэн бэйэтэ бэйэтиттэн ыйытар курдук тыл быктарда. Уонна ити кэпсэтии күннээҕи кыһалҕаларга үтүрүттэрэн умнууга хаалла. Сайынны кыһалҕа тыа дьонугар биллэн турар элбэҕэ бэрт буоллаҕа. Мин ол Балбаара ханна олорорун бэркэ билэбин. Ийэбин кытта хаста да сылдыан турардаахпын. Дьэ, ыһыах буолуо олох аҕыйах хонук хаалбытын кэннэ, мин танаспын ылан кыбынным да, биир күн олорор сирбиттэн, Боруочайтан Балбааралаах диэки түһэ турдум. Дьэиэ таһыгар тийэн баран хайдах эрэ кыбыста санаатым: “Бээ, туох диибиний киирэн, ким ытта дуу, бэйэм кэллим диибин дуу?”. Дьэ уонна ол ыал таһынан төттөрү-таары хаам да хаам, хаам да хаам, дьэиэ муннугар тохтоон турабын, онтон көрүөхтэрэ диэн төттөрү барабын. Харахпар былааччийам көстөр быһыылаах, эмиэ ыалым диэки

төннөбүн, онтон эмиз дьизм диэки барабын, сүрэхим тип-тиниргэс, долгуйуу, тиритии-хорутуу бөбөбүн. Аны оскуола олбуоругар киирэн эмиз төттөрү-таары хаамабын. Күөс быстына оннук сырыттым. Дьингэр, дэриэбинэ хабыллар хаба ортотугар олороллор, бука мин төттөрү-таары сылдыарбын көрдүлэр буолуо ээ. Онтон, хата, мин дьолбор, кыра кыыстара Ира табыста. Кини миигиттэн аҕа, мин эдьийбин кытта үөрэнэр. Ол иһин кэпсэтээччибин. Кэпсэтэ туран арааһа эттим быһыылаах: “Ийэбэр танас тиктэрэ кэллим”- диэн. Дьизбэ киирэн кыыс ийэтигэр этэн, танаспын биэрдим. Балбаара сурунаалтан булан, баҕалаах былаачыйам уруһуйун көрдөрөн, мээрэй ылла. Мин атабым сири билбэт буола үөрэн, дьизлээтим. Дьэ уонна хаһан былаачыйа тигиллэн бүтүөр диэри күн аайы ол ыалга сыбыытаан олоробун.

Ийэбэр эппэтэхпин, арай биир күн: “Балбаараҕа сылдьан кэллим, хаһан бараннын ити тиктэрэ биэрбиккиний?”- диэн наһаа соһуйан кэлбит этэ. Хор, оннук күүстээх буолар эбит ыһыаҕы кэтэһии, сана танас таннар баҕа. Кыбыстар санааны үтүрүйэн, кэрэбэ тардыһы баһыйара диэн.

Хачыкаат Ньюкуола дьизтэ

Дьалхааннаах кэмнэри унуордаан,
Дьэ, үһүс үйэбин көрсөбүн,
Хангалас барыта киэн туттар
Хачыкаат Ньюкуола бу дьизтэ.

Баламат да эбит саныырга
Баһаамы эн көрөн кэллэбин,
Бассабыык баартыһа былааһын
Бааламат өй-сүрэх мөккүөрүн.

Төбөтүн төнкөтөн аастаҕа
Төрөппүт кэриэтэ уолчаанын,
Ол уоттаах, кырыктаах сэрииттэн
Олус диэн эргиллиэн баҕаран.

Күерэгэйгээх Күердэмнэр

Кыайыны эн эмиэ билбитин
Кырдалгар оһуохай дьизэрэйн,
Кулууп дьизэ буолангын кынатты
Кэнчээри ыччаты үлэбэ.

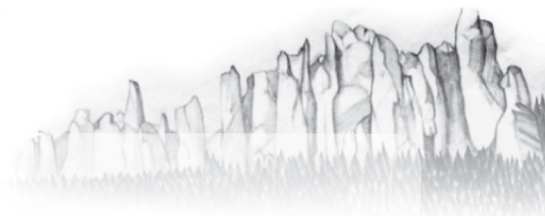
Эдэрдэр тапталга билинэр
Эрэнэ аатһаһар тылларын,
Эн истэн турдабын туоһулуу
Эймэнэр сүрэхтэн көрдөһө.

Сэбиэскэй эйэлээх кэмнэргэ
Сэмээрдик иһийэн турдабын,
Саһарба таһсарын уруйдуу
Саһа кэм кэлэрин кэтэһэ.

Билинни үйэбэ эриэккэс
Саһалы история сирэйэ,
Күөрдэмнэр киэргэтэ ааттыбыт
Киэн тутта эн ааккын иннигэр.

14.07.19.

Үөһэ мэнэ халлаанна
Үрүн күммүт мичээрэр,
Үрдүк сиртэн сардаһа
Үөмөх сүүмөх түһэрэр.
Үчүгэйин сайыммыт,
Үөрэр-көтөр кэрэ кэммит,
Үрүлүйэр уйгу тыыннаах
Үрүн Туһаһа бэспит ыйа.
Үтүө-мааны бу кэмнэ
Үлүмнөһөн туттумаһаан,
Үлэлэри үмүрүтэ
Үөһэ тыһаһа сынһаһаһаһа,
Үөмөхтэһэ түһэммит

Үүт манган олбохтордоох
Үкэр тыннаах айылартан
Үнэн сүктэн көрдөхүбүң,
Үтүө угут сайыны,
Үксүү турар быйаны!

Өйдүүгүөн, ол дыкти киэһэбэ,
Сага дыл үүнүөхтээх кэмигэр,
Харахпыт хардарса түспүтэ
Харыйа күлүмнүүр уотугар.

Утары хардылаан кэлбитин,
Илигин эн миэхэ ууммутун,
Алыптаах матыпка уйдаран
Үнкүүгэ кирибиппит сиэттиһэн.

Мин ааппын долгуйа ыйытан,
Сүрэҕим тэбиитэ күүһүрэн,
Тулалыыр туох баара умнуллан
Утары көрбөтүм симиттэн.

Тапталбыт ол онтон сабыллан,
Дылыҕабыт суругар тиһиллэн,
Үйэлээх ийиини инэрэн
Сага дыл бэлэбэ буолбута.

Нэлэмэн киэн хочо нэлэйэр,
Салгына чэбдиктик илгийэр,
Набыллык хаамарга ыңгырар,
Саһарҕа көрсөргө угуйар.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Айылжа көстүүтэ бу манна
Ураты даҕаны тупсаҕай,
Аналлаан кэрэтик киистэнэн
Ураннаан ойуулаан кэбиспит.

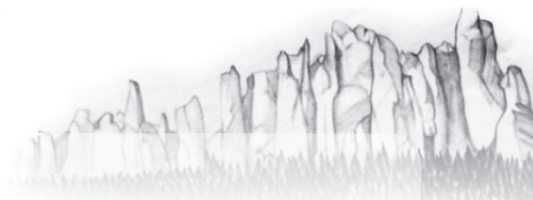
Олохтоох силиһим диринник
Ханалас сиригэр тартаҕа,
Оҕолуу үөрэммин кинини
Харыстыы хоһоонго тиһэбин.

Үс саха тэнийэн үөскээбит
Эркээни киэн хочо билигин
Көстүүлээх араҕас толорон
Киэргэлин иилинэн кэбиспит.

Ончу да олоҕбот бу кэмнэ тыа дьоно
От ыйын ортого - от кэмин үгэнэ,
Хойукка дылытын ходуһа ырыата
Хомуйа тартаҕа хотуулаах үлэбэ.

Хотуурдаах уолаттар ходьойо турдулар,
Хоһуундук, холкутук хонойо хааманнар,
Кыраабыл тутуурдаах кыргыттар кынтаһа
Кырдалга киирдилэр былааттыын кылбаһа.

Оллоонго отчуту ыһырда омурбан,
Оройо аһаҕас отуунан күлүктээн,
“Оргуйан ырааппыт чэй сыһын ыймахтыах,
Олоруох, баай хатын анныгар, сөрүүкүөх”

**Иванова Галина Ивановна
- Айтыына Уран**

Төрүт түөлбэм

Көмүс күн күлүмнүү күөрэйэр,
Көрүөхтэн кэрэтик киэркэйэр,
Күөх эбэм дыримэ уһуктар,
Күндү кэм ырыабар ылланар.

Хос ырыата:

*Бу мин дойдум төрүт түөлбэм,
Мин киэн туттар түһүлгэм,
Дьолбун түстүүр, суолбун сирдиир,
Айар тутар аартыгым-
Ахтар, саныыр Дьөппөнүм.*

Сырдыктан сырдыкка дьулуһар,
Ыччатым үтүөбэ талаһар,
Бар дьонум кэрэбэ тардыһар,
Олобу дьонунук уһансар.

Чэчирии турдуннар күөх тыалар,
Чэлгийэ үүннүннэр чараннар,
Тырымныы көттүннэр чыычаахтар,
Эйэлээх олобу туойдуннар.

Хомоҕой хоһооннор хоһуллун,
Ылбаҕай ырыалар ылланын,
Мин дойдум үтүөтүн үксэтин,
Үйэттэн үйэбэ чэлгитин!

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Өбүгэ алааһа

Дойдум сирин кэрийэ,
Ааспыт кэми бэрийэ,
Тийэн кэллим тилэйэ
Ол кэриилээх алааска.

Сирэм окко олбохтонон,
Күлүк сиргэ олохтонон,
Өр одуулаан олордум
Уруккуну санаатым.

Олоотооммун мин көрдүм,
Оһон эрэр өтөх оннун,
Бүтэй күрүө бағанатын
Онхойдоро ордубутун.

Арыый бэттэх сэргэ баара
Иттэннэри түспүтэ,
Хаһан эрэ ытык малы
Санатарга дылыта...

Былыргыны былыт сабан,
Дыьллар, күннэр аастахтара,
Манна өтөр олох баарын-
Үгүс хаардар саптахтара.

Туналыяр бүөм алаас
Бэл куттуун-сүрдүүн ыраас,
Салгынныын олус сылаас,
Туоната дыкти чараас.

Хаһан эрэ турбут эбээт,
Самналлыбыт балаһан,
Күө-дьаа уоттаах көмүлүөк
Оннугар үүммүт үөл үөт.

Сарыы, саары танастаах,
Атах сыгынньах сайыннаах,
Ордук сайаһас майгылаах,
Саха сэмэй айылгылаах.

Манна олох тэринэн,
Оҕо-уруу тэнитэн
Олорбута ааспыт кэмнэ
Өбүгэбит биһиэнэ.

Дойдум сирин кэрийэн,
Ааспыт кэми бэрийэн,
Бүгүн кэллим бу анаан,
Ыллым мин аһтан, санаан.

Иэйии киирэн кэлиэбин
Испэр кэтээн олордум,
Ийэ тылым тиллиэбин
Илэ бааччы онгордум.

Иэбэн ылан эргитэн
Илин, кэлин туруордум,
Иилэ тутан эндирдээн
Имигэһин тобуллум.

Дьылбам сырдык бэлэхтэрин
Ситиилээммин тистэрбин,
Дьикти араас кэрэлэрин
Саламалаан истэрбин.

Аара ааһар аартыктарбар
Маанылааммын баайдарбын,
Хааман тийэр ыллыктарбар
Киэргэтэммин ииллэрбин.

Дьэрэкээннээх сирдэрим
Дьэргэлдьийэ түһүөбү,
Симэхтэрдээх ырыдарым
Ситэн, тупсан көстүөбү...

Эн өйдөө!

Кыраттан хомойор буолума,
Санаабын түһэрэ охсума,
Туохтан да толлору билимэ,
Хаһан да соргулуун самныма.

Харгыстаах айантан саллыма,
Хаайтаран хараастан турума,
Олоххор очурган охтума,
Сүһүөххэр буоларгын умнума.

Кыһалба хаарыйар күнүгэр
Эн кыаххын ыһыкта түһүмэ,
Быстахха, албынна киirimэ,
Дууһабыр баар чиэскин кэнимэ.

Хайа да түгэннэ эн өйдөө,
Үтүө суол көнөтүн эн көрдөө,
Олохтон кэрэтин сүүмэрдээ,
Сөптөөбүн тутуһан эн үрдээ!

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Кыракый оџо саас

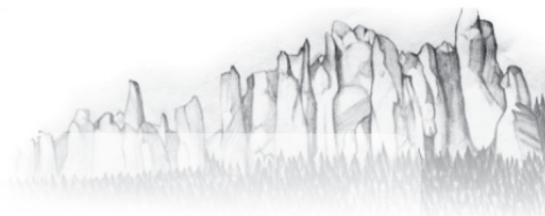
Кыракый оџо саас үүт сыттаах,
Эрбэйбит, сэрбэйбит баттахтаах,
Үөрүннэн, аһаџас майгылаах,
Сып-сырдык сыдыаайбыт мичээрдээх.

Кыракый оџо саас мыттайбыт,
Тэтэрбит төгүрүк иэдэстээх,
Көтөх диэн даллаппыт илиилээх,
Кып-кыра, сып- сылаас ытыстаах.

Кыракый оџо саас саналаах,
Чаџаарар, чуопчаарар куоластаах,
Тобуйук атыллыыр атахтаах,
« Минньигэс да киһи» диэн ааттаах.

Мас ууһугар

Киппэ, күүстээх илиигинэн
Киэмситэннин тута-хаба,
Кингинэйэн ыллыы-ыллыы,
Кичэйэннин кыһа-кыһа,
Кэрээбэккэ кэбэ эппит
Кирбиилэрин кэтэџиттэн,
Киччим, сэмэй дьылџалардаах
Кии сыттардаах кэмнэриттэн,
Көйгөтүллэ күөмчүлэммэт,
Көлбөбүрэ көстүбэтэх
Көһөнө көмүс мастан
Көөбүллүүрэ көөбүлүн
Көтүппэхтээн көрө-көрө,
Көһүүн, көнтөс бэйэтин
Куйа, кэрэ айа-айа,
Күннээх оһуор эгэлгэтин
Кудуххайдык быһа-быһа,
Куочай кугас өгнөрүн
Кугас кунаах биһэ-биһэ,
Курулатан көрбөккө,
Курум аһын кута-кута,
Куудьуйбуту, сэнээрбити
Кутун-сүрүн тута-тута,
Күлүк түспэт көмүскэллээх
Күбэй иһит дэтэ-дэтэ,
Күн сылааһа сылаастаах
Күндүлүүрүн билэ-билэ
Күөбүлгүнэн кыспытын,
Көнгүлгүнэн быспытын,
Күөнгэр ылан туппутун,
Кытыйаны ууммутун!

Карамзина Валентина Егоровна

Үлэттэн үөрүү

Сарсыарда халлаан сырдыгта
Күн киһитэ уһугунна,
Саҕаланна үлэтэ,
Сааһыланна санаата,
Күннээби түбүктэрэ.
Кыстык мастан киллэрэн
Оһох отгон күлүмнэттэ,
Суостанарын көһүттэ,
Кыра тимир ханныгын
Сөп түбэхэр диэбитин,
Күүстээх уокка ититэ
Сэрэнэн ууран кэбистэ.
Күлүм уота күүһүрдэ,
Сырдырҕаата, дьэ үөрдэ,
Кытаанах тимир бэриннэ,
Кытаран сымнаан барда.
Кыстык тыаһа лынкынаата,
Кыымнарын ыһан кыыдамнаата.
Таптайбыта сатанна,
Чочуйбута табылынна,
Санаа күүһэ сиппититтэн,
Дьулуура, кыаҕа тийибититтэн
Сылаанныйа мичээрдээтэ,
Көхсө кэнээн, сырдаата,
Сыралҕаннаах кутаатын
Махтана, таптыы көрдө.
Кута-сүрэ көтөбүллэн
Үлэттэн үөрэ астынна,
Уус үлэттэн дьоллонно.

Күрээгэйгээх Күөрдэммэр

Күн эргиирэ

Халлааммыт сырдаата,
Сарсыарда буолла,
Онтон үөрэн чыычаах
Ырыа бэрдин ыллаата.

Хаамар эбит күммүт
Сылааһынан сыдыайа,
Олус үөһэ табыста
Күлүмүрдүү тыкта.

Күнүс буолла, ол аата
Күммүт сылаас уотунан
Оболору үөртэ,
Сыламынан ыста.

Салгыы күммүт хаамта,
Оргууй тэйэн ыраатта,
Киэһэ буолла- борунуй,
Туох барыта иһийдэ.

Харанарыан иннинэ
Саһарбатын ыытта,
“Сарсын эмиэ кэлиэм” диэн
Оболорго имнэннэ.

Эһэчээн

Кыракый эһэчээн
Ойуурга хаампыт,
Отонноон аһаабыт
Кыратык топпут.

Тоороххой эриэхэ
Оройугар түспүт,
Кыракый эһэчээн
Соһуйан куоппут.

Мээчик

Мээчик, мээчик
Төкүнүй, төкүнүй,
Мээчик, мээчик
Тэйиэккэлээн ылыый.
Мээчик, мээчик
Түргэнник эргичий,
Мээчик, мээчик
Тохтообокко куотууй,
Мээчик, мээчик
Кыралары үөрдүүй.

Климентова Наталья Николаевна

Туруук Хайа

Үйэлэри унуордаан,
Сыллары ааџан,
Хонуктары бэлиэтээн
Турдаџа Туруук Хайа.
Күөх халлаанна тардыһан,
Үтүмэн үрдүккэ үктэнэн,
Харбыаласпыттар очуос чыпчааллара,
Суугунаспыттар күөх лабаалара.
Кытылылыр эниэтин ньуурун
Киэргэппиттэр ньургуһуннар.
Күнү кытта күн буолан-
Араџастыйа сырдаабыттар.
Одуулуу турдаџа Ытык Хайа
Олорон ааспыт олоџу,
Үлүскэн сүүрүктээх үрэџи,
Баараџай суугунас күөх тыаны.

Булдуус

Айылџа дьиктилээх миэстэтэ,
Олох таайбаран кэрэтэ,
Ытык Эбэ кистэлэнэ
Мууһунан бүрүллэн сыттаџа.

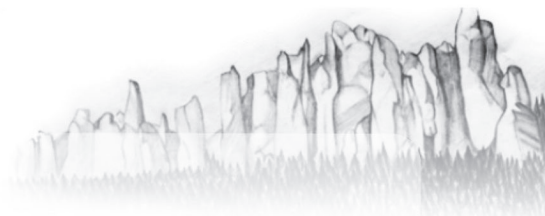
Өнүрүк куйаас да күннэргэ
Ууллубат халын мууһа,
Сүүрүгүрэ устар уута,
Тымныынан илбийэр күүһэ.

Сир тымыра холбоһон
Кырылас кумаџы көнү анһан,
Күрүлгэннии устар уута
Дьон абыланһын тартаџа.

Суол – олох кэрдиинэ

Хаарга да сүппэккэ,
Самырга да симэлийбэккэ,
Хара тыаны унуордаан
Ааста суол омооно.
Чэпчэкистик сэгэйэн
Ааста оһуор этэрбэс,
Эдэр сүрэх тэбиитэ
Таптал иэйиигэ куустаран.
Чин- чинник үктэнэн
Ааста уолан эр киһи
Олох эргиирдээх урсунун
Билбит кини чахчытын.
Аргый абай сэрэнэн
Ааста ытык кырдыаҕас
Олох дынгнээх сүмэтин
Илдэ сырыттаҕа сүрэбэр.
Суол – олох кэрдиинэ
Ааспыт үйэ бэлиэтэ.
Устуоруйа сэнэнэ-
Дьон эргиирдээх олоҕо.

Бизэ таммахтар

(Февронья Малгинаба)

Тугун баҕас ыараханай
Хара былыт сабардыыра,
Күлүк түүммүт барынныыра,
Салгын тийбэт содула...

Атаардым халдыаайы сыһыттан
Бизэ лэкэйбит улаттарбын,
Өстөөх дыардаах айаҕар,
Уот-кутаа сэриитигэр.

Хараҕым уутун тохпокко,
Күүстээх санаабын түмэммин,
Эргиллэн төннөллөрүн эрэ эрэнэ
Алгыстаан атаардым ыраахха.

Бизэ сурук кэлиитэ
Сүрэҕи уоскутар, эрэли эрэйэр.
Үтүмэн үлэни күүстээх хары
Кыайыгас буоларга тобулар.

Оҕолорум тустарыгар
Чугас дьоммор, ыалларбар,
Балыктаан, бултаан аһатан
Санааларын көтөҕөбүн.

Оҕолорум тонуохтара дии санаан
Түүлээхпиттэн имэрийэн,
Ичигэс, сылаас үтүлүк тигэн,
Кыайыы туһугар фронна утаардым.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Биэс сурук кэлиитэ тохтоото...
Сүрэжим айманар, кэтэхэр, күүтэр,
Сэрииттэн эргиллэн кэллилэр
Эрэйи энэрдэспит буйутгар.

Күөх сайын үөрүүтүн
Кэбэ кыылбыт үөдүттэ,
Көмүс күһүн оһуорун
Тыалбыт хотуттан үргүттэ.

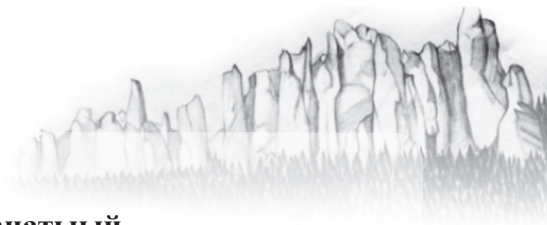
Көмнөх хаарын ытыйда,
Чысхаан тымныы сатыылаата,
Кыһын уһуутаан онолуйда,
Харана түүнэ бүппэтэ.

Сааспыт таммабын чөмчүүктэтэ
Күнүн уотун ыскайдаата,
Күөх чэчирин оонньото
Чыычаах санатын ыллатта.

Сэрии ыар тыына олохтон
Симэлийэ сүттэ, бүттэ,
Сүрэби ытаппыт сүгүктэн
Ыар баттык буолла үйэбэ.

Чэйбин оргутан сойутабын,
Күрүөбэ өйөнөн турабын,
Көрөбүн сырдык сабахтары,
Күүтэбин буйун уолаттары.

Өр кэмнээх баҕа санаа
Туоларын эрэнэрим,
Чэрдийбит илиибэр бигэтэ
Кэллилэр туруйа уолаттарым.

Сааһы оргууй санатыый...

Сайын долгуннулар өгүн,
Оһуор анһар киистэтин,
Күөх ньуолах көбүөргэ
Киэргэтэрдии ойуулаата.

Чабыл күммүт сарданалара
Чыычаах аймағы ыллатта,
Дьэрэкээн өгнөөх лыахтарга
Кустук өгүн түһэрдэ.

Этинин тыаһын ньиргитэ
Очуос тааска охсуолаата,
Чабылһанын уотун кута
Киэн куйаарга атаарда.

Сылаас ардабын уута
Сир Ийэбэ угуттанна,
Сэбирдэххэ, күөх хонууга
Күлүмүрдэтэ түһэрдэ.

Кыайбыт күүһүн биллэрдэ
Хаарын, туманын ыста,
Буурһатын бурулатта,
Харанатын бүрүкэттэ.

Хаарынан мастарын бүрүйдэ
Утутта, чуумпурта, иһийдэ,
Тыалын иһииртэ, эргиттэ,
Халыннык мууһун тонордо.

Сааскы салгын илгийдэ,
Күн мичээрэ мичийдэ,
Хаарбыт хараарда, сымнаата,
Сүүрүгүрдэ уһунна.

Туллук кынатын сапсына
Мас лабаатын хамсатта,
Тула бары уһугунна,
Күргүөм үлэбэ турунна.

Халлаан күөбүн сырдатта
Ойуур өгүн симээтэ,
Хонуу күөбүн оонньотто
Айылһа күүһүн биллэрдэ.

Мин үөрүүбүн, мичээрбин
Ытыспар кистии тутабын,
Саас барахсан, эн миэхэ
Сааспын оргууй санатыый...

Константинова Лариса Давыдовна - Кырсаана

Элиэнэм мыраанын үрдүттэн
Самартай хочото нэлэйэр,
Аатырар Дыгыммыт төрөөбүт
Күөх тиитэ өссө да бу турар.

Ол онно куйаарга көччүйэр
Айыыһыт Хотой кыыл доҕоро,
Ханалас кэскилин хараһа
Уруйдуу-айхаллыы эргийэр.

Бу манна Бүүтэнэ үрэхэр
Тимир таас уһааран олоортор,
Тимир уус, аҕа уус дьонноро
Болоту баһылыы туппуттар.

Дьөппөннөр өбүгэ сиэринэн
Алааһы иччилээн испиттэр,
Нуочаха эбэтин эргийэ
Хороҕор муостаабы ииппиттэр.

Айыыбыт оҕото дьөһөгөй
Сөбүлээн мэччийэр сиригэр,
Туруук таас хайаны тулалыы
Ыңгыран тэнитэ турбуттар.

Алаастар аайыттан түмсүһэн,
Үлэһит дьоннорбут турунан,
Саңалыы олоҕу салҕаары
Күөрдэммит кырдалын булбуттар.

Хайдахтаах даҕаны дыбартан
Толлубат санаалаах сахалар
Арассыйа былааннаах олобун
Биир тэннэ ылсыһан испиттэр.

Сүүс сыллаах олохпут салгына,
Түһүүлээх-тахсыылаах тэтимэ
Дьон-норуот өйүгэр хатанан
Хаалыаба тойукка туойуллаан...

Дьөппөнүм, Күөрдэмим сиригэр,
Танара дьиэтигэр киирэммин
Чүмэчи уматыам алтаарга,
Өбүгэм ситимин салбата.

Умайа туруоҕа аал уоппут
Сайдыыга-сырдыкка ыныра,
Самартай кэнчээри ыччата
Тарбатаа ол кыымын сир айы.

Эркээним хотойор түөһүттэн
Ханалас тойуга иһиллэр,
Оһуохай алгыстаах дорҕооно
Үрдүккэ талаһа дуорайар.

30.04.2022

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Ыам ыйа ырыалаах
Чыгчааба тэлээрэр,
Талахтан талахха
Олорон чуопчаарар.

Толоону толору
Эриэккэс көтөрдөр
Хара сир кырсыгар
Ойуолуу тэйллэр.

Силлиэ хаар эргийэр,
Үөһэтэн ытыйар,
Ардахтаан ибиирэн
Киһини соһутар.

Саас кыһын былааһын
Былдыһар быһыыта,
Харалдык таһааран
Күрдьүгү уулларар.

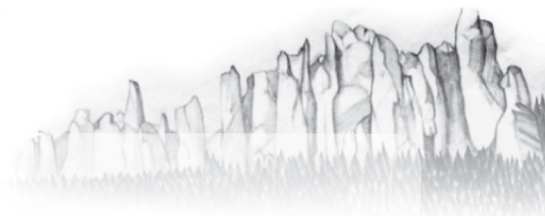
Айылба сокуона
Кытаанах буоллаба,
Барыта оннугар
Кэмигэр туруоба.

Саас кэлиэ тэлээрэн
Кыһыны солбуйуо,
Сайыммыт сандаарыа
Күһүнү бэлэхтиэ.

Олохпут тэтимэ
Эргийэн иһиэбэ,
Оһокай тойуктаах
Ыһыаба ыһыллыа.

Алгыстаах аартыгым
Арыллан иһиэбэ,
Аал уотум иччитэ
Арчылыы туруоба.

02.05.2022

Таптыбын

Таптыбын Күөрдэмим туманнаах
Күннүүн тахсар сарыалын,
Талан ылан таалалаабыт
Кыстык хаардаах сыырдарын.

Таптыбын Күөрдэмим арчылаах,
Түптэ сыттаах кизэтин,
Туллук кэлэн сөтүөлээн
Сааһы көрсөр үөрүүтүн.

Таптыбын Күөрдэмим алгыстаах,
Аллар быйаг сайынын,
Бары түмсэн оһуокайдаан
Ыһах ыһар кырдалын.

Таптыбын Күөрдэмим тойуктаах
Көмүс күһүн үңкүүтүн,
Бааһынаҕа бары түмсэн
Хомуур дьоллоох күннэрин.

Таптал кыыма тihиллэн
Кутаа буолан сандаарыа,
Дойдум дьонун кытары
Тэннэ кынат анньыныа.

Айхал буоллун, Сахаам Сирэ!

Киэн туттабын -
Харах ситэн ылбат
Нэлэнийэр ньуургунан,
Хорук тымыр Лена Эбэн
Устан бүппэт уутунан,
Остуолбалаах хайаларын
Очуостарын тыынынан,
Кэрэ сиргин тилэ көппүт
Дьабарыкы хайабынан,
Сир-сир аайы тарҕаммыт
Саха ааттаах дьонунан.

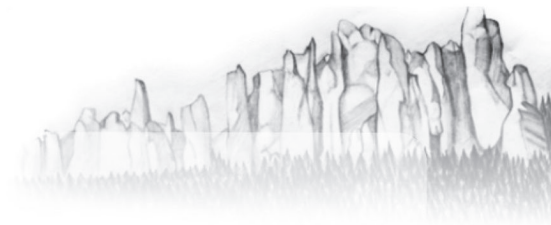
Олус таптыы көрөбүн -
Оһуор үнкүү түһэрэр
Хатын арыы чарангын,
Кыыс түөһүнүү мөтөйөр
Күннээх сөрүү мыраангын,
Оһуохайдыы симэммит
Сибэккилээх хочобун,
Элбэх сэхэн кэһиилээх
Байанайдаах хара тыабын,
Күн уотунан толору
Таптал түммүт алааскын.

Үс куппунан ылынабын -
Устуруйа төрдө буолбут
Ааспыт олох отуордарын,
Балаҕаннаах, ыар олохтоох
Саха хоодуот дьоннорун,
Саһа олох сарыал кыыма
Сырдыгынан сыдыайбытын,
Уларытыы кимэн киирбит
Сотууулаах түгэнин,
Улуу нуучча норуотунуун
Туруулаһар дьинмитин.

Ис дууһаттан эрэнэбин -
Сөптөөх суолу тутуһан,
Бары бииргэ саха дьоно
Сайдыы күүстээх ситимин
Аан дойдулуун олохтуон,
Айылҕалыын алтыһан,
Эйэ дэмнээх сүбэннэн
Үүнэр эдэр көлүнэбэ
Дьол күлүүһүн туттарыан,
Сахам Сирин норуотун
Сирэ-уота бөбүргүн.

Уруй! Туску!
Сахам Сирэ!

18.10.2022.

Сүүхүнэн мөлүйүөн сулустар
Ыраактан мичигнии усталлар,
Сангата суох өйдөһөн-өйөһөн
Кытаанах ситими туталлар.

Ол онно биһиги Күөх Сирбит
Күн күүһүн ылынан эргийэр,
Сир дьонун олобун ситэрэн
Иһигэр баайыттан үллэстэр.

Туолары билбэтэх харахтар
Сир ийэ киэлитин тэпсэллэр,
Бизэри билбэтэх илиилэр
Ыларга инники ууналлар.

Мөлүйүөн сыллары унуордаан
Арааһы биллэбэ Сир Ийэ,
Аныгы да киһи баҕата
Араастаах буоларын ылынар.

Санатын истибэт бүтэйбит
Сир Ийэ көмөнү көрдүүрүн,
Кыланар хаһыытын истэммит
Бүтүбүҥ буор кутун хаһаммыт!

Кэлэбит ээ, бу кэрэ дойдуга
Күөх дуолга көччүэй көтөөрү,
Ийэ кут билиитин ханатан
Киэн ыырга көңүллүк төннөөрү.

Айылҕа сокуона ырааһыан,
Танара танмыта көңүлүөн!
Барытын ымпыктаан бэрийэн
Тапталлаах олобу анаабыт!

Күн уота сандаара тыгарын
Ардыгар өйдөөн да ылбаппыт,
Үрүн күн арчылыы көрөрүн
Аахайбат да курдук буолабыт.

Биир түгэн тохтуобун, истиэбин,
Сир Ийэ сүмэлээх тылларын,
Куйаарга дьизэрэйэр ырыатын,
Тапталын биллэрэр дорҕоонун.

Тохтуобун, иһийэн туруобун,
Бары биир кэриэтэ өйдөһөн,
Биир ситим иитинэн силбэһэн
Сир дьоно, тапталы өйүбүҥ.

31.07.22.

Кузьмин Валерий Семенович

Ожо саас

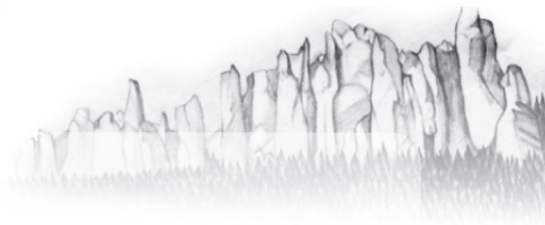
Ааһаллар сыллар – хонуктар,
Ааһаллар сыыдамнык сүүрэн.
Арай, эн, ожо саас,
Санаабар бу бааргын,

Кыһалҕата суох сылдыар кэмнэрбит,
Мэник – тэник саастарбыт,
Сүүрэр – көтөр кэмнэрбит,
Кэлин, төннүн, төптөрү эргиллин.

Көрдүүбүн аймана- сүтэ,
Көрдүүбүн ааспыт кэмнэри,
Төһө да айманыым, эргиппэт эбиппин-
Кыһалҕата суох сылдыар кэмнэрбин.

Сайын

Кэтэстим эйигин, кэтэстим өр да өр
Күүтүүлээх кэмнэри аҕаллын оо, сайын!
Унаар күөххүнэн, сылаас күөннүнэн
Сылаанньыт дьону ыраас күннүнэн,
Оо, сайын, мин билэбин
Аҕаллын иэйиини, үөрүүлээх күннэри,
Билэбин оо, сайын!
Аҕал быйаны, аҕалый таптаны,
Тымны тыаллары кыйдаан дьэ кэлий,
Аҕынным олуһун, аҕынным өр да өр
Сырдыгы, сылааны аҕаллын оо, сайын!

Суол

Одуулуу
Көрөбүн эн миигин
Арахсыы
Суолуттан хомойон

*Хос ырыата:
Мин барыам ыраах, ыраах
Дьылбам оннук ынгьарар
Кэтэһимэ
Куутүмэ*

Атын киһи
Эн суолгар көстүөбэ
Дьоллоох буолаар
Бу сиргэ олороор.

Дьылбам суола
Миигин араарар
Эйигиттэн
Кэрэ да киһиттэн

Куприянов Андрей Аммосович

Сурук

Суруйбут нарын тылларгын
Бүгүн сана туттум соһуччу,
Долгуттун дууһабын,
Аймаатын сүрэхпин.

Соботох санааржааммын
Күннэрбин умуннум,
Суруккун тутаммын
Олус да үөрдүм.

Күүтүүлээх сырдык сурук
Тыллыбыт сибэкилии
Тыллыбыт таптал, таптал
Кынаттаата санаабын.

Хос ырыата:
Суруйбут нарын тылларгын
Бүгүн сана туттум соһуччу,
Долгуттун дууһабын,
Аймаатын сүрэхпин.

Харанга түүн

1. Ыас хара харанга кизэһэбэ
Эн биһи күүлэйдих
Сибиэхэй салгын сытыгар
Куустуһан туруохха

*Хос ырыата:
Харанга түүн, харанга түүн
Харанга түүн дьаарбайыах эн биһи
Харанга түүн, харанга түүн
Харанга түүн сулустары одуулуох*

2. Сулустар мичээрдиир курдуктар
Биһигини көрөннөр
Быһыта эн биһигини
Уруйдуур курдуктар.
3. Добочуок, бабардар, этимэ
Этиэхтээх тылларгын
Мин сэрэйэбин эн миигин таптыыргын
Тырымнас тылларгын этимэ, этимэ.

Лебедева Анастасия Иннокентьевна

Сылгыһыт

Кыһынны томороон тымныыттан толлубат,
Улдук сутуруо эбии кэтэн,
Сааһырбыт сылгыһыт атыгар олорон
Ньэкээ устун айаннаан иһэр.

Киһи бэрдэ одьунааһа
Анысхан тыалтан толлубат,
Үөрдэрин булан салайан
Аһыыр алаастарыгар үүрэр.

Ыллын да сылгыһыт буолбаккын
Сылгыһыт тулуурдаах, мындыр, үлэһит,
Айаас сылгыны сыһытар,
Бэйэтин күүһүгэр эрэнэр.

Садырым уутун того иһэн
Сэниэ ылбыт сылгылар
Сыһыы айы сырсаллар,
Инэрсийэн ылаллар.

Сыспай сизллээх сылгыбыт
Саха киһитин доҕоро,
Үтүмэн үйэлэри унуордаан
Баччаҕа диэри кэллэбэ.

Күрээгэйгээх Күөрдэммэр

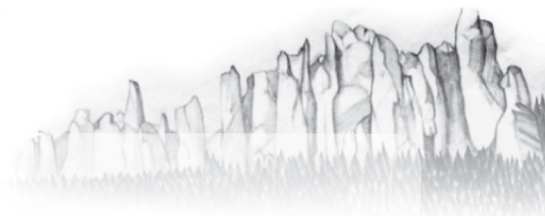
Киһи олоҕо кылгаһын

Миигин мантан үүрүмэн,
Миигин «антах» күүтүмэн,
Сылаас тыынна илгийэн
Сэниэ бэрсин санныбар.

Киһи олоҕо кылгаһын
Барыы эрэ биллэрэр,
Санаа сааһыланар кэмин
Түөрт истиэнэ эрэ билэр.

Өй-санаа тиһигэ түннүкпэр
Түүннү түүлбэр кубулуйар,
Сарсыарданан күн тахсыыта
Хараҕы эрэ саататар.

Эриэккэс, сиздэрэй олоҕу
Өлүү-сүтүү эрэ быһар,
Өлүүнү кыайар сүдү күүс
Бэйэн дууһаҕар, сүрэххэр эрэ баар

Айылџам кэрэтэ

Тоџо маннык буоларый?
Тымныы кыһынны киэһэџэ
Соһуччу сүрэџим нүөлүйэн
Эмискэ сайыммын ахтабын.

Ахтабын өнүрүк куйааспын
Күөх солко суугунас хатынмын,
Эмискэ халыйбыт былыттан
Илгэлээх ардаџым түһэрин.

Тоџо маннык буоларый?
Оттуу сылдыан эмискэ
Үөһэ тыынан ылабын,
Хаар кыыдамын ахтаммын.

Ахтабын маннайгы хаар түһэрин
Түннүгүнэн одуулуурбун,
Силлиэ тыалым кымныыылаан
Иэдэстэрбин аһытарын.

Тоџо маннык буоларый?
Дууһам ыллыан баџарар,
Саас кэлбитин биллэрэн
Дууһам ыллыан баџарар.

Чаџылыччы тыкпыт күнүм
Уһугуннарар айылџабын,
Чыычаах ырыата доџуһуоллаах
Сиртэн быгар ньургуһунум.

Көмүс сууга сууламмыт
Хатынчааммын кууһабын,
Дойдум быйаннаах күһүнүн
Сылаанныйа көрсөбүн.

Дойдум кэрэ айылџата
Дьэрэкээн оһуор кэриэтэ
Эргийэн кэлэ турдун
Таптал ырыата доџуһуоллаах.

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Сахам ырыата

Кынаттаах тыллар
Сааһыланан тахсаллар,
Кыырай халлаан туонатыгар
Ырыа буолан кетөллөр.

Хоһоон, ырыа айыллан
Олох оһуора тииллэр,
Күүстээх санаа баһыйан
Алгыс тыла этиллэр.

Хас биирдии көлүөнэ
Бэйэтэ ырыалаах,
Сүрэби уулларар
Көмүс, чуор дорбоонноох.

Үйэни унуордуур аналлаах
Сахалы ырыабыт дуорайар,
Кэрэбэ, сырдыкка угуйар,
Дьоллоох олобу түстүүр.

Долгуйа ахтан ааһаахха

Оргууй наллаан сылдыаахха
Олобу анааран көрүүххэ,
Оҕо сааһы санаахха,
Үөрэн мичик гынаахха.

Эдэр сааһы ахтыаахха,
Үөһэ тыынан ылыаахха,
Бийданалаах киэһэбэ
Хаамсарбытын өйдүүххэ.

Маннайгы таптал кэлбитин
Сүрэх тэбэн биллэрбитин,
Күүстээх иэйии кууспутун
Долгуйа ахтан ааһаахха.

Эрдэ быкпыт ньургуһун
Бэлэхтэппит сааспытын,
Өйдүү, саны сылдыаахха
Сүрэхпит тэбэрин тухары.

Михайлова Мария Аркадьевна

Сага күн

Эмиэ сага күн үүннэ,
Саналы саҕаланна
Чыычаабым ырыатынан
Күлүмнэс күнүнэн.

Бу күн тугу аҕалый
Эдэр эмник киһиэхэ...
Инникигэ эрэли,
Күүстээх-уохтаах санааны?

Бэлэйтирэ буолаарай
Уолан киһи мичээрин,
Биитэр килбик нарын кыыс
Умсугуйа көрөрүн?

Бу күн тугу аҕалый
Кырдыан эрэр киһиэхэ...
Олох бүппэт түбүгүн,
Санаа-оноо ситимин?

Бэлэйтирэ буолаарай
Эбэ, эһэ үөрүүтүн,
Кыра сиэн оҕолорун
Чуопчаарар санатын?

Тузик

Кып-кыра бөкүнүк
Сып-сылаас түү мээчик
Сытыары кулгаахтаах
Өйдөөх харахтаах.

Үүтү сөбүлүүр,
Хааһыны мотуйар,
Оһоһхо сыһыары
Булар сылааһы.

Кыратын көрүмэн
Булчут ыт оҕотун,
Сотору улааты,
Булка туһалыа.

Күерэгэйгээх Күердэмээр

Сүдү киһи, Өксөкүлээх,
Сүүс ордуга түөрт уон биеэ
Саастарыгын туолуутун
Саха омук санаан-ахтан,
Сүүрбэ биирис үйэбэ
Суруккун-бичиккин сыаналаан,
Сыта-тура толкуйдаан,
Сырабын-сылбабын сыымайдаан,
Сөбүн көрөн сөпсөһөн,
Сөбүгэр чизэтээн-айхаллаан,
Сүдү бэйэнг иннигэр
Сөһүргэтээн тураммыт
Саха омук салгыы сайдар
Сабахтарын астарбыт.

2022с. Хачыкаат

Тоҕо туохтан, доҕорум,
Санаарбаатын
Сүөм түстүн?

Тоҕо хара хараххар
Күлүмнээбэт
Күн уота?

Баҕар миэхэ тапталаҥ
Соһуччутук
Сойдо ду?

Баҕар алҕас тыллаһан
Хомоппутум
Буолла ду?

Михайлова Вероника Ильинична

Кыһынны суол

“Зимняя дорога” А.С.Пушкинтан көнүл тылбаас

Долгун туман быһынан
Бй көстөн ааһар,
Кутурҕаннаах хонууларынан
Сыдыайа сырдык кутулар.
Кырыалаах кыһынны суолунан
Түргэн аттар сүүрэллэр,
Чуораан чункук ырыата
Сылайбыттыы кылыргыыр.
Иһиллэр туох эрэ күндү
Дьаамсык ыллыр ырыатыгар,
Биитэр уһун дьаарбайыы
Биитэр сүрэх санныара...
Биир да уот, биир да дьыэ..
Тунал хаар.. Утары миэхэ
Дьураалаах биэрэстэ
Иннибэр элэнниир.
Ахтылҕан ыга кууһан
Төһнүөм сарсын сэгэрбэр,
Уот иннигэр хонкуйан,
Абылатан олоруом.

*Альбомҕа
“В альбом” А.С.Пушкинтан (көнүл тылбаас)*

Тапталым ааһыа, уостуо баҕа санаам
Араарыа бинигини кураһ сырдык
Ким эмэ саныа кистэлэн көрсүһүүнү
Ыралаах урукку сыллары?...
Көнүллээ бу нарын ахтыыбар
Дууһаҕар ыалдыттаан ааһарбын.

Никифоров Петр Михайлович

Таптал тойуга

Таптал- диэн баар
Баайыллыбатах тыл,
Тоҕо эрэ дьон бары
Толлон тураллар.

Эн эрэ миэхэ бааргын
Эдэр саас эрчимэ,
Эйиэхэ эрэ барыта-
Эгэлгэ кэрэтэ, үтүөтэ.

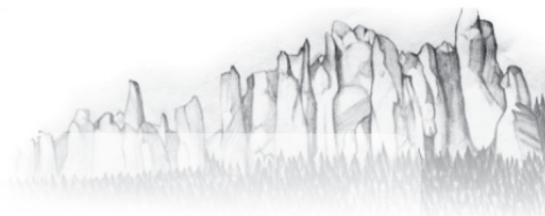
Маннайгы тапталым,
Мин бүгүн Эйиэхэ,
Мэктиэ тылбын биэрэбин,
Мичилийэ үөрэбин.

Санаа

Санааларбын аралдытар
Сибэкким дыргыл сыта,
Санаан, ахтан ылабын
Сайынны куйаас кэми.

Сардааналар үүммүттэр
Ханыылаһан тыллыбыттар,
Иһириккэ чыычаахтар
Иккиэлэһэн туойбуттар.

Арай мин соботоһун
Айан суолун тутабын,
Аргыс-доһор суохтааммын
Аймаһыйан ылабын.

Саха сылгыта

Саха анала эбит-
Сылгыны иитэрэ,
Көлө-ат онгостон
Күндүтүк саныыра.

Саха дуолан сылгыта
Сиэлэн-сүүрэн бардабына,
Сиэллэрэ арҕаһынан
Силэллээхтии көтөрө.

Туйахтарын тыастара
Тобурахтыы тоһугуруур,
Тобулута үктүү, тирэнэ
Тумарыктана көтүүлүүр.

Кутуруга субулла
Куула тыаҕа ааста,
Күүчэс, кумаар харамайтан
Күлүк сири булла.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Саас

Сахам сирин сааскыта
Сылаанньыйан тийэн кэллэ,
Салгыннын чэбик, ыраас
Сайа охсон саймаарыта.

Сылаас сиккиэр тыаллартан
Сыырдарбыт эниэлэрэ
Хаардара чарааһаата,
Харалдыга тағыста.

Мастыын-оттуун тыаларбыт
Тыллан, хамсаан бардылар,
Ухун кыһын утуйбут
Ууларыттан турдулар.

Үөһэттэн хаара уулан
Үрүйэлэр сүүртүлэр,
Сыһылары, алаастары
Хотооллору толордулар.

Хараначчы

Хараначчы, хараначчы,
Хара сыырга уйа туттан,
Сапсына, тэлээрэ көттө,
Сайын кээлтин биллэрдэ.

Хараначчы, хараначчы
Аллараанан сир кырсынан
Күөрэйээхтии дайыаба-
Ардах-самыыр түһүөбэ.

Хараначчы, хараначчы
Үөһэнэн халлааны кыйа
Күөрэйээхтии дайыаба-
Үүт кураан, куйаас кэлиэбэ.

Хараначчы, хараначчы
Уу кырсынан ыймахтыы
Салгын устун дайыаба-
Аһыыр аһын булунуоҕа.

Павлова Варвара Романовна

Оџо сааспыт алааһыгар

Чаџаарыйа чугдааран,
Тырым лыаџы тутаары
Оџо сааспыт оонньообут
Толоонноргор сырсабыт.
Ыраас салгын ыймахтаах,
Ырыа чыычаах алгыстаах
Оџо сааспыт алааһын
Ырыаларга айхаллыах.
Сырдык таптал тылларын
Сипсиэригэр саһарбыт
Хатын чаран кытыллаах,
Кырдаллардаах, хонуулаах
Сыллар күннэр сырсыһан,
Сындыыстара тэйтэн,
Сырдык алар алааска
Санаа кута ыалдыттыыр.

Оџом уруһуя

Үчүгэийин, мин оџом
Уруһуя кэрэтиэн!
Сибэккилээх хонууга
Үрүмэчи көтүппүт.

Мин оџом ырата-
Ырааһын эриэккэс,
Уруһуйтан көрөммүн
Сүрэџим долгуйда.

Үчүгэийэн, уолчааным
Бочумуран олорон,
Күөх халлаанын урсунугар
Күөрэгэийин көтүппүт.

Үчүгэийэн, кырачааным
Ип- имигэс илиитэ
Илгэ хонуу ньууругар
Күнүн уотун түһэрбит.

Күндү көмүс кэриэтэ
Сүрэхтэрбит чопчулара,
Кэрэ ыра санаалара
Бу олоххо туолоухтун.

Оџо эрэ ырата
Сырдыкка таластын,
Ийэ, аџа ымыыта
Куорсун анһан көтүөхтүн.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

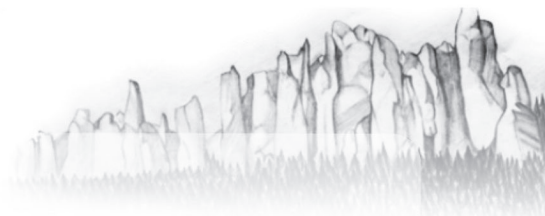
Скрябин Руслан Алексеевич

Буурба тыал быыһынан хаамабын,
Санаабын түһэрбэппин.
Туман быллыт быыһынан барабын,
Эрэлбин сүтэрбэппин.
Ыарахаттары туораан айанныыбын,
Быстахха түспэппин.
Эр киһибин дэнэбин,
Модун санаабын күөдьүтэбин.
Мин Саха Айыы уолабын,
Итэбэлбин куруутун өрө тутабын,
Билигин миигин туох самнарыай?
Ким умса баттаан сытыарыай?
Ама дуу, билигин кэлэн бэриннэхпинэ,
Утары көрсөн кылыспын харсыһыннардахпына,
Абата бэрт, билигин кэлэн мөлтөөтөхпүнэ,
Ойон туран бүтэник тыыммын былдыспатахпына.
Хайа да батталлыын хорсуннук кыргыһыам,
Ханнык да бардамтан кыахпын мин былдыһыам,
Бэйэм испэр хатылыыбын-
Мин Ураанхай Саха Уолабын!

Сахам тыла

Омук күүһэ тылыгар,	Сахалыы ыллыыбын,
Ураты бэйэтин санатыгар.	Сахалыы туойабын,
Сахам санатын кэрэтэ	Үөрүүбүн этэбин,
Дууһабар сылаас бэйэтэ.	Хомолтобун тиэрдэбин.

Сахам тыла сүрэхтээх,	Киэн туттабын,
Сахам тыла күүстээх,	Өбүгэм айбытынан,
Дирин мындыр санаалаах,	Өрүү өрө тутабын,
Ураты айылҕалаах.	Сахам тылын.

Сүрэбим уотун күөдьүтэн,
Дууһабын үөрдэ көтүтэн
Дьылбабар тийэн кэллин,
Сырдык сарданга буолан киирдин.
Эрэн мин тапталбар,
Итэбэй чэхчы тылларбар
Кутум- сүрүм эйиэхэ тардыһар,
Өйүм санаам эйигин сайыһар.
Саарбахтаабакка дьылбабын
Эн сылаас илиигэр уурабын,
Куттаммакка сүрэхпин аныбын,
Тапталбын барытын уунабын.

Күнү мин олус таптыыбын,
Күн оҕото диэн ааттанабын,
Күнү мин олус ахтабын,
Күн доҕоро буолан- Сахабын.

Аламай күн суолбун сырдатар,
Аламай күн дууһабын сылытар.
Күн аайы мин күнү көрөбүн,
Күн аайы мин күнгэ үнэбин.

Саха киһитэ буолан төрөөн,
Күнтэн күүс-көмө көрдөөн,
Күн киһитэ буолабын,
Күнү олус таптыыбын.

Иэйиим киирэн,
Дууһабын ириэрэн,
Хоһооммор тыын киллэрэн,
Санааларбын тилиннэрэн
Суруйабын барытын,
Олобум суолтатын.
Айар куттаахпын,
Сурук кынаттаахпын.
Түөспэр сүрэбим
Көрөбүн түгэбин,
Хаалбыт сылаас
Тыллыаба саас.
Дьылбабын айабын,
Олохпун таайабын.
Хараната, сырдыга
Биллибэт кырдыга.
Санаарбаабакка,
Сонньуйбакка
Эрэнэбин сырдыкка,
Итэбэйэбин кырдыкка.

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Федорова Саргылана Семеновна - Саргылана Сайын

Дьөппөммөр

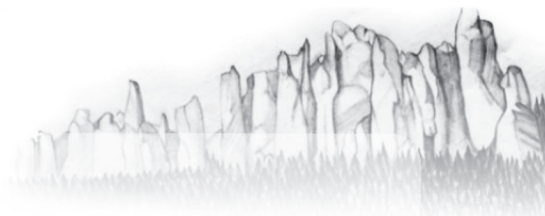
Тула өтгүм туойар- ыллыыр
Тоҕо бэрдэй үчүгэйэй!
Таптыыр- ахтар дойдубар,
Таалалаабыт Дьөппөммөр!

Алы гынар, ачаалатар,
Алгыс тылын миэхэ уунар
Аламаҕай дьон тула
Айар- тутар дойдута.

Эчий, эчий үчүгэйиэн,
Эрчим ыччат үнкүүтэ!
Эдэр сааспыт эргичийэр,
Эрэл дьоммут сэниэтэ.

Оҕо дьонум күлэр-оонньуур,
Ойор-тэйэр ойуоккалыыр,
Омун төлөн көтүтэр,
Оскулатын ордорор.

Көрөн үөрэ саныбын,
Күлэн мичээр изэйбин,
Күөрдэммиттэн дьоллонон
Күндү кэммэр махтанабын.

Айымньым, айылын

Айымньым сыбытыыр,
Айаным сыыйылар,
Ахсым ат тэтимэр
Айыллыым дуу дэтэр.

Дэгэрэн түһэрэн
Доржоонун көрдөтөр,
Доёолон-соболон
Долгунун ууратар.

Тоёо да дыктитэй-
Тыллыны төлкөлүүр,
Түргэнник түмүктээн
Тириллиэн тиэтэйэр.

Салгынныын чэбдигиэн,
Санаалыын ырааһыан,
Саймаархай тыннанан
Саналы суруллар.

Хаар курдук ып- ыраас
Хаачыргы субулар,
Хаарчаана оһуорун
Көп хаарга хаалларар.

Сыйылар, тириллэр,
Доржоонум тириллэр,
Сымнатан дыэрэтэн
Ырыата ириллэр.

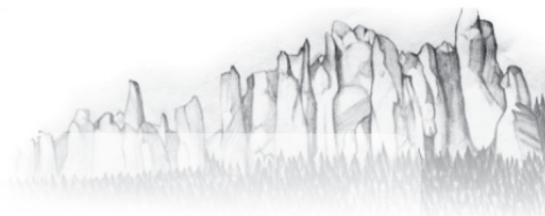
Сурулун, хоһоонум,
Айылын, айымньым,
Аартыккын арынан
Айаннаа, Ай, Ыллан!

Айыһыт уйата

Былыт саппыт кэтэбэр
Былыр ааспыт түгэбэр
Бэлиэ аспыт өбүгэм
Балаһаннаах сиригэр
Быылы кытта кыттыһан
Буордуун тэнгэ буккуһан
Борон саха уу кута
Баара буолуо диибин мин.
Онно чуумпу кытылга
Оночото көстүбэт
Оспут оһуор оноойуга
Отонунан оонньообот,
Орой мэник одьунаас
Оһус буола сырсыбат
Оноолооххо бааралаах
Оргууй тыына хаамсыбат.
Ийэ куппут итиннэ
Иһирэхтик бигэнэр
Итии кута иитиллэр
Иэйиилэнэ иһийэр.

Сап саһаттан таньылан
Сайылыктан тыыннанан
Салгын куппут салһанар
Сэбэрэтин кичэйэр.
Борон куппут бу манна
Бодо булан талынар
Бороохсатар сүргэтин
Баранырдар тулатын.
Биһик күүтэр кэтэһэр
Бастын киһи кэлиэбин
Балчыр оһо тобуктаан
Буор муостаһа хаамыабын.
Аргый бигээн үктэнин
Аргый аһай кэтэһин
Айыһыһпыт уйатын
Аргый сэмээр күүтүөбүһ...

Утуйуох иннинэ

Минньигэс түүллэргэ уйдаран
Маньыйа утуйуох иннинэ,
Маанылыыр түгэни санаангын
Махтана ахтар буол Аанньалгын!

Бй быһын бүрүнэ сылааҕар
Ырыалаах утуйуон иннинэ,
Бйданга түүннэргэ хаамаргар
Ыпсаран саныыр буол Аанньалгын!

Таалалаан сытангын халлааны
Табатык одуулуон быһыгар,
Таабырын айылҕа Ийэбэр
Тапталгын этэр буол Аанньалгар!

Раиса Черноградская – РаДа

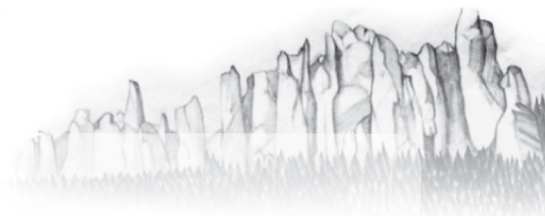
Охox сылаас уотугар
Күнү кытта тураммын,
Тиэстэ охсон бараммын
Сахам аһын бэлэмниэм.

Алаадыны астыбын,
Алаадыны таптыбын
Алаас устун тарбанар
Минньигэстэй сыттар.

Хобордоохпор күн курдук
Саһархайдык буһаллар,
Алгыс тылы кытары
Үөрэ-көтө астанар.

Аал уоппутун аһатан
Айах тутан күндүлүөх,
Айыылартан көрдөһүөх,
Сандалыны киэргэтиэх.

Алаадыны астыбын,
Алаадыны таптыбын
Алаас устун тарбанар
Минньигэстэй сыттар.

Саха төрүт оонньуутун
Дьикти эриэккэс көрүнгэ,
Өбүгэттэн тийэн кэлбит
Мааны маспыт тардыһыыта.

Күүстээх иэмэх иниирдээхтэр,
Быыппастыгас быччыннаахтар
Түһүлгэбэ киирэннэр
Көрсүһэллэр күөн күөнгө!

Олороллор утарыта,
Тэбинэллэр тирэх мастан,
Кимнит ылыай бу маһы,
Чэйи, түстүбүт эрэттэр!

Ыһыы-хаһыы оргуйар,
Түһүлгэбит түллэнниир!
Маһы тутар бухатыыр,
Иниир-ситии дьэ күүрэр!

Абыланнаах да көстүү,
Нуучча, хапкаас сэнээрдэ
Омук аатын үйэтитэр-
Мас рестлинг күрэбэ!

Чэйи, түстүбүт! Саҕаланна!
Маһы кытаат ытыыма!
Саха күүстээх бухатыыра,
Ааккын ааттат үйэлэргэ!

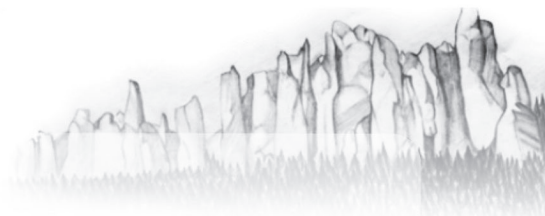

Күерэгэйгээх Күердэммэр

Үөһэттэн хотойдуу көрүөххэ,
Хотойдуу тэлээрэ көтүөххэ,
Тэлээрэн аллара түһүөххэ,
Сайдыныны бу манна түстүөххэ.
Дойдубут чэлгийэ сайдыаба,
Чэлгийэн көбөрөн көстүөбэ,
Көбөрөн кэрэтик симэниэ,
Кэрэтик олобу туойуоба.
Дьон бары үөрүүнэн көрсүөбэ,
Үөрүүнэн олобу олоруо,
Олобу олоруо үлэлээх,
Огостуо сирдээби дьолунан.
Кырыстан тирэнэн дайыахха,
Тирэнэн хотойдуу сапсынан,
Хотойдуу тэлээрэ көтүөххэ,
Үөһэттэн хотойдуу көрүөххэ...

Олох диэн охсуһуу,
Сырдыкка талаһыы,
Бизтэккэ тийбэккэ
Инники дьулуһуу.

Иһинээбүтэ

Кирири тыл _____	3
Артемьев Станислав Михайлович _____	12
Бодрова Ольга Алексеевна _____	13
Далбараева Лариса Ивановна- Далбар _____	15
Захарова Саргылана Васильевна- Саха Саргыта _____	17
Иванова Галина Ивановна- Айтыына Уран _____	23
Карамзина Валентина Егоровна _____	27
Климентова Наталья Николаевна _____	29
Константинова Лариса Давыдовна- Кырсаана _____	34
Кузьмин Валерий Семенович _____	40
Куприянов Андрей Аммосович _____	42
Лебедева Анастасия Иннокентьевна _____	43
Михайлова Мария Аркадьевна _____	47
Михайлова Вероника Ильинична _____	49
Никифоров Петр Михайлович _____	50
Павлова Варвара Романовна _____	53
Скрябин Руслан Алексеевич _____	54
Федорова Саргылана Семеновна- Саргылана Сайын _____	56
Черноградская Раиса Давыдовна- РаДа _____	60
Иһинээбүтэ _____	64

Күөрэгэйдээх Күөрдэммэр

Күөрэгэйдээх Күөрдэммэр

Бэчээккэ бэлэмнээтилэр
- Федорова С.С.- Саргылана Сайын,
Иванова Г.И.- Айтыына Уран

Подписано в печать
Формат 60x84/16 Усл.печ.л. 3
Гарнитура Times Тираж экз. Заказ №
Отпечатано в Типографии